

PATRIJARHALNE NORME ODOSE PREVAGU U ODNOSU NA ZAKONSKU REGULATIVU

Da bi se unapredio život žena iz
osetljivih grupa, potrebno je:

**REZULTATI ISTRAŽIVANJA O RODNOJ RAVNOPRAVNOSTI ŽENA IZ OSETLJIVIH GRUPA
ČAČKA I TRSTENIKA NA TRŽIŠTU RADA I NJHOVOJ UKLJUČENOSTI
U KORIŠĆENJE USLUGA SOCIJALNE I ZDRAVSTVENE ZAŠTITE**

Istraživanje koje je sproveo udruženje Amity u partnerstvu sa Udruženjem Laris iz Čačka i Ženskom inicijativom Trstenik stavlja u fokus žene iz osetljivih društvenih grupa (žene sa sela, starije žene, žene sa invaliditetom, žene žrtve nasilja, samohrane majke, žene iz manjinskih zajednica, žene neformalne negovateljke dece i posebno odraslih i starijih obolelih osoba). One su po zakonu, ravnopravne sa ostalim ženama i muškarcima, ali su zapostavljene u odnosu na njih. Za njih normativno strateški okvir još nije dao željene rezultate u praksi zbog nedovoljno česte i uporne primene posebnih mera radi otklanjanja i sprečavanja nejednakog položaja žena iz ovih grupa i ostvarivanja jednakih mogućnosti za žene iz tradicionalno podzastupljenih grupa. One u manjoj meri koriste usluge iz oblasti zdravstvene i socijalne zaštite i manje su aktivne na tržištu rada, u odnosu na ostale žene i u odnosu na muškarce. Dakle, opstajanje podzastupljenosti zapravo znači da normativno strateški okvir nije adekvatno primenjen i da su postojeće mere podfinansirane i nedovoljne.

Ovaj dokument je poziv na akciju da se doslednije primenjuje zakonski okvir, uz izdvajanje više novca, jačanje kapaciteta organa i praćenje rezultata, kako bi se na vreme uvele dodatne posebne mere i korigovale postojeće, da bi žene iz ranjivih grupa živele dostojanstveno i kvalitetnije.

Istraživanje je urađeno u periodu od jula do oktobra 2023.godine putem analize dostupnih javnih podataka, kao i terenskog istraživanja, putem prikupljanja podataka kroz fokus grupe i dubinske intervju. Razgovarali smo sa 80 žena iz ranjivih i višestruko ranjivih grupa, sa ženama iz ženskih OCD, koje rade sa njima/za njih i sa predstavnicima javnih ustanova (među kojima su bila i dva muškarca) iz socijalne i zdravstvene zaštite, tržišta rada i iz lokalnih samouprava Čačka i Trstenika.

Ključni nalazi Istraživanja su:

- **U lokalnim samoupravama Čačka i Trstenika još uvek nisu usvojeni Lokalni akcioni planovi za rodnu ravnopravnost**, nisu obrazovani Saveti za rodnu ravnopravnost, niti su ključne potrebe žena iz ranjivih grupa adekvatno prepoznate u budžetima.

- **Na nivou ove dve lokalne samouprave nema zbirnih podataka o ukupnom broju žena iz osetljivih grupa, o njihovim potrebama i obuhvatu tih žena postojećim merama.** Nije jasno ni definisano koje žene spadaju u osetljive grupe
- **Žene iz ranjivih grupa nisu upoznate sa pravima i veoma su izložene višestrukoj diskriminaciji pri korišćenju usluga zdravstvene zaštite**, zatim u sferi rada posebno kod privatnih poslodavaca i zbog nepristupačnosti javnih ustanova.

Zaposlenost žena iz osetljivih grupa je nedovoljna u obe lokalne zajednice. Stopa nezaposlenosti u Čačku u 2022. godini iznosila je svega 4,0% i bila je najniža u Srbiji, dok je u Trsteniku 11% (na nacionalnom nivou iznosila je 9,4%). U Čačku je među 3.987 nezaposlenih na evidenciji Filijale Nacionalne službe za zapošljavanje 2.313 žena, a među njima je 1.467 iz ranjivih kategorija. U Trsteniku je među 2.900 nezaposlenih 1.631 žena, a 1.432 su iz ranjivih kategorija. Najveći broj žena iz ranjivih kategorija spadaju u dugoročno nezaposlene žene, a među njima oko polovina je sa prvim, drugim ili trećim stepenom obrazovanja (nemaju završenu ni srednju školu), zatim žene sa invaliditetom, žene starije od 40 godina i Romkinje. Budžetska izdvajanja sa nacionalnog nivoa za aktivne politike tržišta rada su nedovoljna da obuhvate sve one koji traže posao, a nisu dovoljna ni izdvajanja sa nivoa lokalnih samouprava. Ipak, **iako ima nepopunjenih radnih mesta i nezaposlenih žena iz osetljivih grupa, nedostaje podrška razvoju kompetencija za baš te poslove, a uslovi rada kod privatnih poslodavaca su nepovoljni, a ponekad i nemogući za žene iz ovih grupa.**

Učesnice u razgovorima nedvosmisleno potvrđuju da je otežan pristup zdravstvenoj zaštiti, kao i da postoje razlike u pristupu u gradskim sredinama, gde je nešto bolja situacija, nego u seoskim sredinama. Samo u 14 od 56 seoskih sredina, u Čačku i u četiri od 29 u Trsteniku, postoje i funkcionišu ambulate ili zdravstvene stanice. **Kao ključne probleme u korišćenju usluga zdravstvene zaštite, ističu i nedostatak zdravstvenih radnika** (posebno izraženo u Trsteniku, gde je prosečan broj lekara na 1.000 stanovnika u 2018.godini bio 1,3, dok

je na nivou Srbije 2,98). U Trsteniku je posebno evidentan nedostatak lekara specijalista, pa su svi stanovnici opštine po tom pitanju upućeni na opštu bolnicu u Kruševcu. U obe lokalne zajednice evidentan je **nedostatak zdravstveno vaspitnog rada i preventivnih pregleda**. Učesnici u razgovorima ističu i nedovoljnu informisanost, kao i nedovoljnu zainteresovanost žena za svoje zdravlje i preventivne preglede. Ženama koje nemaju zdravstvenu zaštitu po drugom osnovu, ne omogućavaju se zdravstveni pregledi po osnovu neplaćenog kućnog rada ili rada u poljoprivredi.

Dnevne usluge u lokalnoj zajednici iz oblasti socijalne zaštite razvijenije su u Čačku (koji izdvaja 7,9% budžeta za socijalnu zaštitu), nego u Trsteniku (5,99% izdvajanja za socijalnu zaštitu), ali su nedovoljno razvijene, posebno u seoskim sredinama, da bi omogućile preraspodelu neplaćenog negovateljskog rada između porodice (žene) i lokalne zajednice. **Najrazvijenija je dnevna usluga u zajednici Pomoć u kući za odrasle i starije** i u Čačku (funkcioniše svih 12 meseci u godini) i u Trsteniku (funkcioniše 10 meseci u godini), **ali je obuhvat žena iz osetljivih grupa nedovoljan**: na godišnjem nivou koristi je tek 75 žena u Čačku, a 138 u Trsteniku (višestruko manje od stvarnih potreba). Ova usluga je dostupna ženama iz gradskih sredina i ženama u 4 od 56 seoskih mesnih zajednica u Čačku, odnosno u 7 od 29 seoskih sredina u Trsteniku.

Nasilje nad ženama je strukturno ukorenjeno i podržano patrijarhalnim normama i vrednostima i veoma je rasprostranjeno. Napori nadležnih u lokalnim samoupravama u ovoj oblasti su ograničeni samo na nasilje u porodici i samo na trenutnu reakciju na prijavljeno nasilje, a ne postoje mere za druge vidove nasilja nad ženama obuhvaćene Istanbulskom konvencijom. Vrlo malo žena koje su doživele nasilje, to i prijavljuju policiji. Nedovoljno se radi na prevenciji nasilja, zaštita nije dovoljno efikasna, mere podrške žrtvama i rad sa počiniocima nikako da budu zaokruženi u svrsishodnu celinu, a učešće žena sa iskustvom nasilja i organizacija civilnog društva koje rade u ovoj oblasti u donošenju odluka o merama i programima skoro da i ne postoji.

Učesnice u razgovorima smatraju da se nasilje slabo prijavljuje, jer žene nemaju poverenja u sistem zaštite, a i kada ga prijave, često

odustaju od daljeg postupka. Vraćaju se nasilniku zbog toga što nemaju rešenje za ekonomsku zavisnost ili pristup deci, kao i zbog nagovora šire porodice ili zbog imovinskih pitanja. **Konstatuju neophodnost ustanovljavanja usluge psihološkog savetovališta za žene žrtve nasilja i one koje imaju druge probleme.**

ZATO JE NEOPHODNO Da se lokalne samouprave Čačka i Trstenika fokusiraju, kako bi obezbedile veću socijalnu inkluziju žena iz ranjivih grupa na način da:

Jačaju rodne kompetencije nadležnih u javnim službama, upoznaju ih sa normativno strateškim okvirom i alatima za integrisanje rodne perspektive u njihov rad.

Povećaju obuhvat žena iz ranjivih grupa edukacijama na teme rodne ravnopravnosti i borbe protiv diskriminacije i da rade terenska istraživanja i sagledavanje problema i potreba ovih žena, te prikupljanje rodno odgovornih podataka i kreiranje mera i usluga za zatvaranje rodnog jaza.

Hitno donesu Lokalne akcione planove za rodnu ravnopravnost, da obezbede sredstva u budžetu za njihovu primenu, i da izaberu Savete za rodnu ravnopravnost;

Unaprede primenu rodno odgovornog budžetiranja i opredele veća sredstva iz sopstvenih budžeta za jačanje rodne ravnopravnosti, finansiranje usluga koje nedostaju i balansiranje neplaćenog rada kako bi povećale obuhvat žena iz ranjivih grupa, dnevnim uslugama u zajednici koje su njima bitne, poput usluge pomoć u kući, koja u većoj meri treba da bude dostupna i ženama iz svih seoskih sredina i drugih usluga koje odgovaraju na potrebe ovih grupa žena;

Opredele sredstva za obezbeđivanje fizičke pristupačnosti osobama sa invaliditetom ključnim javnim ustanovama, na prvom mestu Doma zdravlja u Trsteniku;

Investiraju u razvoj kulture ravnopravnosti, nediskriminacije, nenasilja i tolerancije, da podrže preraspodelu neplaćenih poslova i uključivanje muškaraca u ekonomiju brige, kao i rad sa muškarcima na pružanju aktivne i konkretne podrške rodnoj ravnopravnosti;

Pojačaju dostupnost zdravstvene zaštite za žene koje žive na selu, kao i da se prepozna-ju usluge koje danas nisu dostupne ženama sa niskim primanjima ili bez redovnih prihoda, jer se moraju obezbediti u privatnom sektoru, te da se izdvoje sredstva za podršku pristupu zdravstvenoj zaštiti za žene iz ranjivih grupa;

Dosledno ugrade rodnu perspektivu u sve lokalne strategije i akcione planove i da se više oslone na alate za unapređenje rodne ravnopravnosti, uključujući rodno odgovor-ru statistiku, rodnu analizu, rodno odgovorno budžetiranje u svih 17 budžetskih programa, kao i jačanje kapaciteta direktnih i indirektnih budžetskih korisnika za rodno odgovorno planiranje i budžetiranje;

Izmene Odluke o mesnim zajednicama, na način da uvedu minimalnu kvotu za učešće žena u članstvu saveta mesnih zajednica;

Obezbede kontinuirano finansiranje rada SOS telefona za zaštitu žena od nasilja u skladu sa principima Istanbulske konvencije i rada organizacija civilnog društva koje pružaju specijalizovane usluge podrške ženama žrtvama rodno zasnovanog nasilja, uključujući i žene iz osetljivih društvenih grupa.

Obezbede jačanje rodnihi kompetencija pružalaca besplatne pravne pomoći za ovu grupu žena, nakon ankete korisnica ove usluge u kojoj bi se ustanovilo njihovo zadovoljstvo, odnosno nezadovoljstvo.

Ustanove kancelariju za starija lica, poput kancelarije za mlade;

Specifične preporuke za lokalnu samoupravu Čačak su da:

Proširi Odluku o pravima iz socijalne zaštite i novim uslugama, poput usluge psihološkog savetovališta – koja bi bila veoma značajna za sve osetljive kategorije, posebno za žene žrtve nasilja;

U dokument Plan razvoja grada Čačka, kod razvoja infrastrukture, planira i razvoj vrtića u seoskim sredinama, gde za to ima potrebe;

Preporuka za Vladu Republike Srbije i Koordinaciono telo za rodnu ravnopravnost:

Da pokrenu izradu podzakonskih akata, kojim će se odrediti mehanizam za primenu člana 28 Zakona o rodnoj ravnopravnosti: "Lice koje nije zdravstveno osigurano po bilo kom drugom osnovu, stiče pravo na zdravstveno osiguranje po osnovu neplaćenog rada u kući (vođenje domaćinstva, staranje o podizanju dece, staranje o ostalim članovima porodice), neplaćenog rada na poljoprivrednom imanju i dr.", Potom, obezbediti da se sve zdravstvene ustanove upoznaju sa ovim članom Zakona i mehanizmom za njegovu primenu, kako bi ga primenjivale u praksi.

Rečima žena iz osetljivih grupa:

„Nedostaje nam empatija prema ranjivim kategorijama žena.“

„Mislim da ovde mnoge žene iz osetljivih grupa ne znaju svoja prava. Svi imamo nekaprava u ovoj državi, na papiru a u životu kako se ko snađe.“

„Na sastanku mesne zajednice su sve muškarci, niko ne zove žene – ovde se žene ništa ne pitaju, o svemu odlučuju muškarci.“

„Nema gerontodomaćica u većini sela, a ima puno žena starijih od 70 godina, koje žive same i treba im pomoć.“

„Nasilja nad ženama je sve više i u porodicama, pa i u onima gde ga ne biste očekivali.“

„Mi imamo problem što u našem Trsteniku nemamo specijalističke medicinske usluge, nego smo vezani za Kruševac.“

Ovaj dokument je nastao u okviru Projekta "Žene su pokretači promena", koji sprovodi Udruženje "Snaga prijateljstva" – Amity iz Beograda u partnerstvu sa Udruženjem "Laris" iz Čačka i Udruženjem "Ženska inicijativa" iz Trstenika. Projekat se realizuje u okviru projekta: „Ključni koraci ka rodnoj ravnopravnosti, Faza II“, koji sprovodi Agencija Ujedinjenih Nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (UN Women), uz finansijsku podršku Evropske unije. Za stavove i komentare izražene u ovom dokumentu odgovorne su autorke, i ne odražavaju nužno stavove bilo koje druge strane, uključujući ugovarača, partnere, korisnike i donatore.

Amity, Pariske komune 1/12, Novi Beograd, 011/66 90 122, nada@amity-yu.org

Laris, Svetozara Markovića 83, Čačak, 064/1337-144 udruzenjellaris@gmail.com

Ženska inicijativa Trstenik, Obilićeva 13, Trstenik, 066/53-43-000, zenska.inicijativatrstenik@yahoo.com

www.amity-yu.org i www.udruzenjellaris.com